

WOJCIECH GÓRALSKI

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

w.goralski@uksw.edu.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6548-4120>

NATURA I FUNKCJA PRZESZKÓD MAŁŻEŃSKICH W SYSTEMIE KANONICZNEGO PRAWA MAŁŻEŃSKIEGO

THE NATURE AND FUNCTION OF MARITAL IMPEDIMENTS IN THE SYSTEM OF CANONIC MARRIAGE LAW

Abstract: Proclaimed in can. 219 of the CIC (and in can. 778 of the CCEO), the universal human right to freely choose the state of life has found its specification in can. 1058 of the CIC, which declares the right to marry: „All persons who are not prohibited by law can contract marriage”. The general norm of can. 1058 CIC, including the clause: „who are not prohibited by law” means that the right to marry may be limited. One of the areas where this restriction exists is marital impediments (*impedimenta dirimentia*).

In affirming in can. 1073 of the CIC that a breaking impediment renders a person incapable of contracting marriage, the legislator defined the legal nature of the binding marriage impediments. *Impedimentum matrimoniale* is a law which, above all, forbids marriage, but is a law which has its own specific legal effects: it makes a person inhability within the meaning of the above-mentioned can. 10 of the CIC. Marital obstacles have the function of protecting the welfare of the entire community and of preventing possible personal and direct harm to one of the parties, at least with regard to certain impediments.

Keywords: marriage; matrimonial impediment; impediment nature; impediment function

WPROWADZENIE

Proklamowane w kan. 219 KPK (oraz w kan. 778 KKKW) powszechne prawo człowieka do swobodnego wyboru stanu życia znalazło swoje uszczegółowienie w kan. 1058 KPK, który deklaruje prawo do zawarcia mał-

żeństwa: „Wszyscy mogą zawrzeć małżeństwo [...]”, dodając jednocześnie: „którym prawo tego nie zabrania”¹. Norma ta, usytuowana w obrębie kanonów „wstępnych” (generalnych) tytułu *De matrimonio* wskazuje, że *ius connubii* stanowi zasadę interpretacyjną całego kanonicznego systemu małżeńskiego².

Norma generalna kan. 1058 KPK, zawierając klauzulę: „którym prawo tego nie zabrania”, oznacza że prawo do zawarcia małżeństwa może doznać ograniczenia. Jednym z obszarów, w którym to ograniczenie występuje, są przeszkody małżeńskie zrywające (*impedimenta dirimentia*), wyszczególnione w kann. 1083-1094 KPK (przeszkodom zrywającym w ogólności ustawodawca poświęcił kann. 1073-1079 KPK).

Impedimenta matrimonialia wiążą się z okolicznościami i sytuacjami dotyczącymi bezpośrednio osoby kontrahenta i nie pozwalają na ważne zawarcie małżeństwa (uniezdalniają do dokonania aktu prawnego, jakim jest zawarcie małżeństwa)³.

W niniejszym studium chodzi o ukazanie natury przeszkód małżeńskich i ich funkcji w systemie kanonicznego prawa małżeńskiego.

1. NATURA PRZESZKÓD MAŁŻEŃSKICH

Podczas gdy pod rządami KPK z 1917 r. istniały przeszkody małżeńskie wzbraniające (*impedimenta impediencia*, kann. 1058-1066)⁴, które zabraniały zawarcia małżeństwa, jednak nie pod sankcją nieważności, to w KPK z 1983 r. zostały zniesione⁵. Istniejące więc aktualnie przeszkody małżeńskie, wyłącznie zrywające (w liczbie dwunastu)⁶, nie pozwalają na ważne zawarcie małżeństwa. Mają one charakter prawa uniezdalniającego (*lex inhabilitans*),

¹ To samo stwierdzenie zawierał kan. 1035 KPK z 1917 r.

² H. FRANCESCHI, *Riconoscimento e tutela dello „ius connubii” nel sistema matrimoniale canonico*, Milano: Giuffrè Editore 2004, s. 374-380; W. GÓRALSKI, *Przeszkody małżeńskie w ogólności*, [w:] *Przeszkody małżeńskie w prawie kanonicznym*, red. W. Góralski, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego 2016, s. 37; W. GÓRALSKI, *Kanoniczne przeszkody małżeńskie „in genere”*, „Prawo Kanoniczne” 55 (2012), nr 3, s. 3.

³ „Impedimentum dirimens personam inhabilem reddit ad matrimonium valide contrahendum” (kan. 1073 KPK); zob. P. GASPARRI, *Tractatus canonicus de matrimonio*, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 1932, s. 123-125.

⁴ Przeszkodami wzbraniającymi były: ślub zwykły, pokrewieństwo prawne (kan. 1059) i różność wyznania (kan. 1060).

⁵ Zob. „Communications” 3 (1979), s. 73.

⁶ Już w prawie rzymskim używano terminu „dirimere” (rozrywać), który przejęto następnie do prawa kościelnego. Zob. F.X. WERNZ, P. VIDAL, *Ius canonicum*, t. V: *De matrimonio*, Romae: Apud Aedes Universitatis Gregorianae 1946, s. 177.

a stosownie do kan. 18 KPK podlegają ścisłej interpretacji (ograniczają swobodne wykonywanie uprawnień).

Kan. 1073 KPK stwierdzający, że przeszkoda zrywająca czyni osobę niezdolną do ważnego zawarcia małżeństwa, należy odnieść do kan. 10 KPK, w myśl którego jedynie te ustawy trzeba uznać za unieważniające lub uniezdalniające, które wyraźnie postanawiają, że „akt jest nieważny albo osoba niezdolna”⁷. Kan. 1073 KPK znajduje swoją konotację także z kan. 124 § 1 KPK, który do ważności aktu prawnego wymaga m.in. dokonania go przez „osobę do tego zdolną”. Ponadto tenże kan. 1073 KPK ma swoje odniesienie do kan. 1057 § 1 KPK, który stanowi, iż małżeństwo stwarza zgoda stron między osobami „prawnie do tego zdolnymi”⁸.

Termin *impedimentum dirimens* zawiera więc w sobie dwa momenty: 1) zabrania kategorycznie zawarcia małżeństwa; 2) uniemożliwia ważne zawarcie małżeństwa⁹.

Stwierdzając w kan. 1073 KPK, że przeszkoda zrywająca czyni osobę niezdolną do zawarcia małżeństwa, ustawodawca określił naturę prawną obowiązujących przeszkód małżeńskich. *Impedimentum matrimoniale* jest więc prawem, które przede wszystkim zabrania zawarcia małżeństwa, lecz jest prawem, które ma swoje szczególne skutki prawne: uniezdalnia osobę w rozumieniu powołanego wyżej kan. 10 KPK¹⁰.

Przeszkoda jest prawem, a więc rzeczywistością wybitnie prawną. Dla większości komentatorów Kodeksu Pio-Benedyktynskiego relacja między prawem i faktem, czyli okolicznością obiektywną, która mu służyła za „podporę”, nie była jasna. Podczas gdy niektórzy okoliczność, czyli fakt określali jako przeszkodę *sensu lato*, a prawo jako przeszkodę *sensu stricto*, inni stosowali te terminy w znaczeniu pierwotnym (okoliczność) i w znaczeniu pochodnym (prawo)¹¹. Co więcej, niejednokrotnie ci sami autorzy mówili o „elementach” lub o „częściach” (materialnych i formalnych) przeszkody¹².

⁷ A. ABATE, *Gli impedimenti matrimoniali nel nuovo Codice di Diritto Canonico*, „Apollinaris” 60 (1987), nr 3-4, s. 452-453.

⁸ Zob. W. GÓRALKI, *Kanoniczne przeszkody małżeńskie „in genere”*, s. 3.

⁹ „[...] nel diritto canonico il termine *dirimens* include due cose: 1) che tale impedimento «graviter prohibet matrimonium contrahendum»; 2) che «impedit quominus valide contrahatur»”. J.F. CASTAÑO, *Gli impedimenti matrimoniali in generale*, „Apollinaris” 61 (1988), nr 1-2, s. 71.

¹⁰ G. MONTINI, *Gli impedimenti dirimenti in genere*, [w:] *Diritto matrimoniale canonico*, t. I, red. P.A. Bonnet, C. Gullo, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 2002, s. 349.

¹¹ M. FLAMING, L. BENDER, *Praelectiones Iuris Matrimonii*, Bussum in Hollandia: Paulus Brand 1950, s. 117.

¹² Tamże, s. 128.

Nie brak też było kanonistów, którzy utożsamiali przeszkodę z samą obiektywną okolicznością¹³.

Obowiązujący KPK uczynił jaśniejszym to, co niektórzy przedstawiciele doktryny głosili przed rewizją poprzedniego Kodeksu, wbrew opinii powszechnej. Według owych „nowatorów” przeszkoda jest prawem, a więc rzeczywistością prawną. Tak np. A. Blat przeszkodę małżeńską określił jako „zakaz zawarcia małżeństwa w stosunku do kogoś *przez prawo*, któremu podlega”¹⁴. Wynikało z tego, że okoliczność czy fakt „nie wchodzi” – jako taka – do natury przeszkody, lecz jest czymś „zewnętrznym” w stosunku do prawa, któremu służy jako „podpora”. Istota więc przeszkody polega na istnieniu prawa, to ostatnie jednak nie zostało ustanowione dowolnie, lecz opiera się na pewnym fakcie lub okoliczności obiektywnej, która, w taki czy inny sposób, dotyczy osoby kontrahenta (tak np. ślub zakonny danego podmiotu służy ustawodawcy do ustanowienia prawa, które zabrania ważnego zawarcia małżeństwa)¹⁵.

Przeszkoda małżeńska w swoim znaczeniu technicznym nie jest więc faktem obiektywnym ani rezultatem „kompozycji” dwóch elementów lub „części”: materialnej (fakt) i formalnej (prawo). W ten sposób należy odrzucić podział, przyjmowany przez wielu autorów, na przeszkodę w znaczeniu szerokim lub pierwotnym i w znaczeniu ścisłym lub pochodnym. Przeszkoda bowiem jest zawsze prawem¹⁶.

Można wyrazić zdziwienie, że natura prawna przeszkód małżeńskich nie była jasna dla komentatorów KPK z 1917 r., choć kan. 1038 § 2 stwierdzał, iż wyłącznie do najwyższej władzy należy prawo ustanawiania innych przeszkód małżeńskich (poza pochodzącymi z ustanowienia Bożego) wzbraniających lub zrywających w stosunku do ochrzczonych „na sposób prawa czy to powszechnego czy partykularnego”. Najwyższa władza kościelna z wielką trudnością mogłaby ustanowić przeszkodę, i to „na sposób prawa”, jeśli przeszkoda polegałaby na fakcie obiektywnym osoby, np. nieosiągnięcia 14/16 lat¹⁷.

---

¹³ A. DE SMET, *Tractatus Theologicus-Canonicus de Sposalibus et Matrimonjo*, Bugis [b.w.] 1927, s. 406.

¹⁴ „Impedimentum matrimoniale recte definietur prohibitio contrahendi matrimonium alicui facta *per ius* cui subditur”. A. BLAT, *Commentarium textus Codicis Iuris Canonici*, Lib. III: *De rebus*, Pars I: *De sacramentis*, Romae: Typographia Pontificia in Instituto Pii IX 1920, s. 534.

¹⁵ J.F. CASTAÑO, *Gli impedimenti matrimoniali in generale*, s. 73-74.

¹⁶ Tamże, s. 74.

¹⁷ Zob. A. ABATE, *Gli impedimenti matrimoniali*, s. 452-453.

Analogiczny kanon obowiązującego KPK (1075 § 2) zawiera tę samą normę, z wyjątkiem klauzuli końcowej: „na sposób prawa czy to powszechnego, czy partykularnego”. To jednak nie pozostaje w sprzeczności z tezą o ściśle jurydycznej naturze przeszkód małżeńskich. Ustawodawca uznał bowiem, że nie było czymś koniecznym utrzymywanie owej klauzuli, ponieważ w kan. 1073 stwierdził, że „przeszkoda czyni osobę niezdolną”, a dla kanonistów jest czymś oczywistym, że termin „niezdolność” jest alternatywny w stosunku do terminu „unieważniający”, a więc, stosownie do kan. 10 KPK, uznaje przeszkodę za jeden z rodzajów prawa¹⁸.

Tego rodzaju doktryna ogólna została wyraźnie zastosowana do przeszkód małżeńskich przez samego ustawodawcę. Obecnie więc nie istnieje i nie może istnieć w tym względzie żadna wątpliwość. Wszystkie przeszkody małżeńskie są prawami, i to prawami uniezdalniającymi¹⁹. G. Montini wyraża przekonanie, że akt zawarcia małżeństwa jest nieważny z powodu sytuacji prawnej kontrahenta²⁰. Jego zdaniem, przeszkodę rozrywającą można określić jako prawo Boże (naturalne czy pozytywne) lub kościelne, które deklaruje albo czyni niezdolnym osobę do ważnego zawarcia małżeństwa²¹. Podobnie sądzi A. Abate, gdy stwierdza, że prawo, które czyni osobę niezdolną do zawarcia małżeństwa z uwagi na fakt, iż znajduje się w szczególnej okoliczności lub sytuacji, przyjmuje nazwę „przeszkoda małżeńska”²².

Akcentowanie tego, że przeszkoda małżeńska jest prawem, nie zawsze było rozumiane przez komentatorów poprzedniego KPK, mimo że w kan. 1080 tegoż zbioru zawierał stwierdzenie: „Ci, którzy są uważani przez prawo cywilne za niezdolnych do zawarcia małżeństwa między sobą [...]” (chodziło o przeszkodę pokrewieństwa prawnego). Fakt odwołania się do prawa cywilnego nie przekreślał rzeczywistości generalnej. Dawny kan. 1081 § 1

¹⁸ J.F. CASTAÑO, *Gli impedimenti matrimoniali in generale*, s. 74.

¹⁹ Tamże, s. 74-75. Należy zauważyć, że mimo deklaracji kan. 1973 KPK, iż przeszkoda zrywająca czyni osobę niezdolną do zawarcia małżeństwa, w niektórych przypadkach ustawodawca nie uniezdalnia osoby do zawarcia małżeństwa, lecz unieważnia akt przez nią dokonany; charakter ustaw unieważniających noszą na sobie przeszkody: różności religii (kan. 1086 § 1 KPK), występku (kan. 1089 KPK), pokrewieństwa (kan. 1091 §§ 1-2 KPK) i powinowactwa (kan. 1092 KPK). G. DZIERŻON, *Niezdolność do zawarcia małżeństwa jako kategoria kanoniczna*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego 2002, s. 262.

²⁰ G. MONTINI, *Gli impedimenti*, s. 353.

²¹ „L'impedimento dirimente si può pertanto definire: una legge divino-positiva, naturale o ecclesiastica che dichiara o rende inabile una persona a contrarre validamente matrimonio”. Tamże.

²² „La legge che rende inabile una persona a contrarre matrimonio per il fatto che si trova in una particolare circostanza o situazione prende il nome di «impedimento matrimoniale»”. A. ABATE, *Gli impedimenti matrimoniali*, s. 452.

stwierdzał, że zgoda małżeńska stwarza małżeństwo między „stronami prawnie zdolnymi”, a kan. 1035 stanowił, iż wszyscy mogą zawrzeć małżeństwo, „którym prawo tego nie zabrania”. Po owej niepewności między autorami, mimo powołanych wyżej kanonów, należy doceniać kan. 1073 Kodeksu obowiązującego z uwagi na jego lapidarne brzmienie: „Przeszkoda zrywająca czyni osobę niezdolną do zawarcia małżeństwa”. W kanonie tym domyślnie jest zawarte potwierdzenie, iż poza *zdolnością naturalną*: rozumienia i chcenia (zob. kan. 1095, nn. 1-3 KPK), kontrahent powinien mieć ponadto *zdolność prawną*, która w prawie kanonicznym określana jest terminem *habilitas ad contrahendum*²³.

Poza charakterem jurydycznym, przymiotem przeszkody jest niezdolność (*ihabilitas*): stanowi bowiem ze swej natury prawo uniezdalniającym, które „zrywa” małżeństwo. Jako rzeczywistość „zrywająca”, bezpośrednio nie dotyczy osoby, lecz raczej małżeństwa. Dlatego nie mówi się, że przeszkoda „zrywa” osobę kontrahenta, ale uniezdalnia ją do zawarcia małżeństwa. Z przeszkody-prawa, które uniezdalnia osobę, powstaje – w sposób konieczny – skutek w postaci „zerwania” małżeństwa²⁴. Należy zauważyć, iż obecnie wszystkie przeszkody są zrywające: czynią nieskuteczną zgodę małżeńską naturalnie wystarczającą²⁵. Według kan. 10 KPK przeszkody mają charakter unieważniający (tzw. rozrywający) lub uniezdalniający. W pierwszym przypadku dotyczą one bezpośrednio aktu prawnego i czynią go nieważnym. Natomiast prawa uniezdalniające dotyczą bezpośrednio osoby i czynią ją niezdolną; wynika stąd, że akt osoby niezdolnej jest zawsze nieważny.

Przeszkodom małżeńskim nie należy przypisywać charakteru kary, co niekiedy usiłuje się odnosić do przeszkód uprowadzenia (kan. 1089 KPK) i występku (kan. 1090 KPK)²⁶.

Jak zauważa J. Castaño, z charakteru ściśle prawnego przeszkód małżeńskich wynikają określone konsekwencje, które mają duże znaczenie dla interpretacji norm kodeksowych. Tak więc istnienia przeszkód nie należy domniemywać²⁷; w wątpliwości prawnej ustawa nie obowiązuje (należy więc

²³ J.F. CASTAÑO, *Gli impedimenti matrimoniali in generale*, s. 75; por. G. DZIERŻON, *Niezdolność do zawarcia małżeństwa*, s. 70, 111, 137, 145-146.

²⁴ J.F. CASTAÑO, *Gli impedimenti matrimoniali in generale*, s. 75-76.

²⁵ G. DZIERŻON, *Niezdolność do zawarcia małżeństwa*, s. 257.

²⁶ Zob. J.F. CASTAÑO, *Gli impedimenti matrimoniali*, [w:] *Matrimonio canonico fra tradizione e rinnovamento*, red. A. Longhitano, Bologna: Edizioni Dehoniane 1985, s. 106-107; T.M. VLA-MING, L. BENDER, *Praelectiones Iuris Matrimonii*, s. 129.

²⁷ Zob. kan. 10 KPK; G. MONTINI, *Gli impedimenti*, s. 355.

przyjąć, że przeszkoda nie istniała)²⁸; w wątpliwości faktycznej może od przeszkody dyspensować ordynariusz, jeśli – w stosunku do dyspensy zastrzeżonej – zwykła jej udzielać władza, której jest zastrzeżona²⁹; ignorancja i błąd co do istnienia przeszkody nie sprzeciwia się jej skutkom, chyba że wyraźnie postanowiono coś innego (nie uczyniono tego w stosunku do przeszkód małżeńskich)³⁰; przepisy w dziedzinie przeszkód małżeńskich, jako ograniczające swobodne wykonywanie uprawnień, podlegają ścisłej interpretacji³¹.

2. FUNKCJA PRZESZKÓD MAŁŻEŃSKICH

Jak już wspomniano, przeszkody małżeńskie są prawami, które ograniczają swobodne wykonywanie jednego z fundamentalnych uprawnień osoby ludzkiej, jakim jest prawo do zawarcia małżeństwa (kan. 1058 KPK)³². Deklarując to uprawnienie, o czym już wspomniano na wstępie, ustawodawca dodaje jed-

²⁸ Zob. kan. 14 KPK; G. MONTINI, *Gli impedimenti*, s. 355-356.

²⁹ Zob. G. MONTINI, *Gli impedimenti*, s. 356.

³⁰ Zob. kan. 15 § 1 KPK; J.F. CASTAÑO, *Gli impedimenti matrimoniali in generale*, s. 78-79.

³¹ Zob. kan. 18 KPK; G. MONTINI, *Gli impedimenti*, s. 357; A. ABATE, *Gli impedimenti matrimoniali*, s. 453-454.

³² Prawo do zawarcia małżeństwa, należące do podstawowych praw człowieka, znane już w prawie rzymskim, jest również prawem wiernego w Kościele katolickim. *Ius connubii*, które służy bardziej osobom zawierającym małżeństwo, niż samej władzy wykonywanej w stosunku do tych osób, jako fundamentalne prawo osoby i wiernego, nie zależy od systemu małżeńskiego, lecz od samej natury małżeństwa, a w przypadku ochrzczonych od natury małżeństwa sakramentalnego. Można powiedzieć, że urzeczywistnianie tego prawa stanowi wyraz suwerennej władzy rodziny powstającej na podstawie małżeństwa. Znaczenie *ius connubii* w systemie kanonicznego prawa małżeńskiego sprawia, że ochrona tego prawa stanowiła od początku trwałe źródło inspiracji wielu rozwiązań w obszarze tegoż systemu, a także jeden z najbardziej znaczących impulsów skłaniających ustawodawcę do nadawania instytucji małżeństwa charakteru personalistycznego. Zob. P. MONETA, *Il diritto al matrimonio (can. 1058)*, [w:] *Diritto matrimoniale canonico*, t. I, red. P.A. Bonnet, C. Gullo, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 2002, s. 204-205; J. HERVADA, *Studi sull'essenza del matrimonio*, Milano: Giuffrè Editore 2000, s. 215-234; G. LO CASTRO, *Matrimonio, diritto e giustizia*, Milano: Giuffrè Editore 2003, s. 26-30; J.I. BAÑARES, *Comentario al can. 1058*, [w:] *Comentario Exegético al Código de Derecho Canónico*, t. III, red. J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, Pamplona: Universidad de Navarra 1996, s. 1063-1071; W. GÓRALSKI, *Ius connubii w Kodeksach Prawa Kanonicznego z 1917 oraz z 1983 roku*, [w:] *Studia nad małżeństwem i rodziną*, red. W. Góralski, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego 2007, s. 173-174; P.J. VILADRICH, *Teoría de los derechos fundamentales del fiel*, Pamplona: Universidad de Navarra 1969, s. 195-197; W. GÓRALSKI, *O miejsce „ius connubii” w systematyce prawa małżeńskiego*, [w:] *„Ius connubii” – ochrona i ograniczenia w prawie międzynarodowym, polskim i kanonicznym*, red. W. Góralski, Płock: Płocki Instytut Wydawniczy 2016, s. 97.

nak klauzulę: „qui iure non prohibentur”. Zakaz ten ma znaczenie szerokie, obejmuje bowiem także kan. 1077 § 1 KPK (zakaz wydany przez ordynariusza miejsca, choć opatrzony jedynie sankcją niegodziwości małżeństwa).

Owa klauzula kan. 1058 KPK obejmuje m.in. przeszkody małżeńskie i jest w pełni zrozumiała, gdy chodzi o przeszkody pochodzące z prawa Bożego: impotencja (kan. 1084 KPK), węzeł małżeński (kan. 1085 KPK) oraz pokrewieństwo w linii prostej i w drugim stopniu linii bocznej (kan. 1092 §§ 1-2 KPK). Mniej natomiast zrozumiała wydaje się w odniesieniu do przeszkód pochodzenia czysto kościelnego³³. Rodzi się więc pytanie o cel, rolę i znaczenie zakazu pochodzącego od ustawodawcy kościelnego w stosunku do wykonywania prawa pochodzącego od samej natury³⁴. Analogiczny problem istnieje również w odniesieniu do małżeńskiego ustawodawstwa państwowego.

Poszukując odpowiedzi na to pytanie, należy przede wszystkim mieć na uwadze to, że – przynajmniej dla Kościoła – małżeństwo jest sprawą publiczną i jako takie ma znaczenie społeczne³⁵. Dlatego też najwyższy ustawodawca kościelny może interweniować w stosunku do powstającego małżeństwa nie tylko gdy chodzi o formalności związane z zawarciem związku (forma kanoniczna), lecz także stanowiąc prawa, które ograniczają wykonywanie *ius connubii*. Interwencja ta zmierza do tego, by przed wymianą przez strony konsensu małżeńskiego społeczność kościelna mogła być przekonana, że kontrahenci, stosownie do obowiązującego porządku prawnego, są prawnie zdolni do takiej wymiany³⁶.

„Regulacja dotycząca wykonywania *ius connubii* została podyktowana, jako niezbędna, perspektywą dobra wspólnego i ochrony drugiej strony, jest

---

³³ J.M. Castaño zauważa: „Più di una volta abbiamo accentato alla funzione degli impedimenti nell’insieme del *corpus matrimoniale canonicum* [podkreśl. w tekście – W.G.]. Adesso dobbiamo specificare un’po di più. La prima domanda che viene in mente è questa: a che cosa servono gli impedimenti matrimoniali? Infatti non tutti hanno un’idea chiara dello scopo di queste leggi che proibiscono la celebrazione del matrimonio, anzi che rendono inabile una persona a mettere in atto un diritto – il diritto al matrimonio – che la riguarda in forza della stessa natura. Ma, a proposito degli impedimenti di diritto positivo-ecclesiastico, non sempre si vede con chiarezza la loro opportunità”. J.F. CASTAÑO, *Gli impedimenti matrimoniali*, s. 108-109.

³⁴ J.F. CASTAÑO, *Gli impedimenti matrimoniali in generale*, s. 81; M.A. ŻUROWSKI, *Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła katolickiego. Stan prawny po promulgacji Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, Katowice: Księgarnia św. Jacka 1987, s. 118-119.

³⁵ Zob. J.M. SERRANO RUIZ, *El carácter público del matrimonio en el M.P. „Causas matrimoniales”*, [w:] *Quaestiones de M.P. „Causas matrimoniales”*, Romae: Ancora 1976, s. 7-17.

³⁶ J.F. CASTAÑO, *Gli impedimenti matrimoniali*, s. 109; A. D’AURIA, *Gli impedimenti matrimoniali nel Codice di Diritto Canonico della Chiesa latina*, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 2007, s. 21-22; H. ALWAN, *Gli impedimenti*, [w:] *Il matrimonio nel Codice dei canoni delle Chiese Orientali*, red. R. Funghini, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 1994, s. 128-129.

więc zwykłą konsekwencją wymiaru zarówno społecznego, jak i międzyosobowego małżeństwa”³⁷. Uwzględnienie tych aspektów pozwala następnie określić granice interwencji władzy publicznej w tej dziedzinie. Ważną zasadę interpretacyjną dotyczącą ewentualnych ograniczeń w wykonywaniu owe go prawa stanowi kan. 18 KPK, polecający stosowanie ścisłej interpretacji ustaw ograniczających swobodę wykonywania uprawnień³⁸.

Przeszkody małżeńskie spełniają funkcję ochrony dobra całej społeczności, a także zapobieżenia ewentualnej osobistej i bezpośredniej szkodzie jednej ze stron, przynajmniej gdy chodzi o niektóre przeszkody³⁹. W stosunku do szeroko rozumianych braków w sferze zgody małżeńskiej, przeszkody mają charakter bardziej ogólny i uwzględniają małżeństwo traktowane w jego wymiarze instytucjonalnym i religijnym. Podczas gdy w brakach/wadach zgody małżeńskiej upatruje się bardziej moment „zwalniający” z węzła już zawartego, kiedy to w sytuacji rozpadnięcia się wspólnoty życia ujawnia się brak strukturalny w porządku prawdziwej natury małżeństwa, to w przeszkodach można dostrzec bardziej moment zamykający drogę do zawarcia tego związku⁴⁰.

Według J.F. Castaño, do przeszkód małżeńskich powinno być stosowane to samo kryterium, które reguluje inne prawa restrykcyjne swobodnego wykonywania praw podmiotowych porządku naturalnego. Dobro wspólnoty i współpartnera ma wystarczającą moc sprawczą, by prawo subiektywne mogło być ograniczone w niektórych określonych przypadkach i na bazie konkretnego faktu. W tym znaczeniu można podpisać się pod opinią L. Miguéleza, który uznaje, iż kan. 1035 poprzedniego Kodeksu (co odnosi się także do kan. 1058 KPK z 1983 r.) akcentuje prawo podmiotowe do małżeństwa, lecz ograniczone i uwarunkowane, tj. legalnym zakazem zawarcia tego związku⁴¹.

Kwestia zharmonizowania prawa podmiotowego osoby do małżeństwa z wymogami dobra wspólnoty kościelnej, a częstokroć i cywilnej, „wymyka się” z zakresu określonych praw, którymi są przeszkody małżeńskie, i rozciąga się na wszystkie prawa, które w żaden sposób nie ograniczają swo-

---

³⁷ O. FUMAGALLI CARULLI, *La disciplina del matrimonio e il magistero conciliare*, [w:] *La normativa del nuovo Codice*, red. E. Cappellini, Brescia: Edizioni Dehoniane 1983, s. 212; W. GÓRALSKI, *Ius connubii w Kodeksach Prawa Kanonicznego*, s. 173.

³⁸ W. GÓRALSKI, *Ius connubii w Kodeksach Prawa Kanonicznego*, s. 173; P. BIANCHI, *Can. 1058*, [w:] *Codice di Diritto Canonico*, red. Quaderni di Diritto Ecclesiale, Milano: Ancora 2001, s. 856.

³⁹ W. GÓRALSKI, *Ius connubii w Kodeksach Prawa Kanonicznego*, s. 173.

⁴⁰ G. MONTINI, *Gli impedimenti*, s. 361.

⁴¹ J.F. CASTAÑO, *Gli impedimenti matrimoniali*, s. 110; L. MIGUÉLEZ, *Comentarios al Código de Derecho Canónico*, t. II, Madrid: Biblioteca de Autores Cristianos 1963, s. 482.

bodnego wykonywania uprawnień. Dlatego też traktowanie o tak szerokiej problematyce należy do filozofii prawa⁴².

Należy dodać, iż przeszkody małżeńskie mają charakter wyjątku⁴³. Potwierdzono to – *implicite* – w art. 1 a) Karty Praw Rodziny Stolicy Apostolskiej z 22 października 1983:

Każdy mężczyzna i każda kobieta, po osiągnięciu wieku odpowiedniego do zawarcia małżeństwa i posiadający niezbędne do jego zawarcia zdolności, ma prawo do pobrania się i założenia rodziny, bez żadnej dyskryminacji; ustawowe ograniczenia tego prawa, stałe lub czasowe, mogą być wprowadzone jedynie wówczas, gdy wypływają z obiektywnych i poważnych wymagań samej instytucji małżeństwa oraz jego znaczenia publicznego i społecznego; w każdym przypadku muszą one szanować godność i podstawowe prawa człowieka⁴⁴.

WNIOSKI

Wpisane do kan. 1058 KPK prawo do zawarcia małżeństwa, stanowiące zasadę interpretacyjną całego kanonicznego systemu małżeńskiego, nie ma charakteru absolutnego, zamieszczona bowiem na końcu kanonu klauzula *qui iure non prohibentur* oznacza istnienie ograniczeń w tym zakresie. Źródłem ograniczenia *ius connubii* są m.in. przeszkody małżeńskie, określone w kann. 1083-1094 KPK, które uniezdalniają do zawarcia małżeństwa (kan. 1073 KPK).

Przeszkoda zrywająca, będąca *strictissime* rzeczywistością prawną (opartą na określonym fakcie), mieści w sobie dwa momenty: zabrania zawarcia małżeństwa oraz uniemożliwia jego ważne zawarcie. Natura jurydyczna przeszkody sprawia, że akt zawarcia małżeństwa jest nieważny z powodu sytuacji prawnej kontrahenta. To właśnie prawo czyni go niezdolnym do zawarcia małżeństwa z uwagi na to, że znajduje się w szczególnej okoliczności lub sytuacji. Poza zdolnością naturalną (rozumienia i chcenia), kontrahent powinien więc dysponować również zdolnością prawną (*habilitas ad contrahendum*).

⁴² L. MIGUÉLEZ, *Comentarios al Código de Derecho Canónico*, s. 482.

⁴³ A. BERNÁRDEZ CANTÓN, *Curso de derecho matrimonial canónico*, Madrid: Ed. Tecnos 1966, s. 63.

⁴⁴ *Karta Praw Rodziny przedłożona przez Stolicę Apostolską wszystkim ludziom, instytucjom i władzom zainteresowanym misją rodziny w świecie współczesnym* (22.10.1983), Warszawa: Komisja Duszpasterstwa Rodzin 1983, s. 8.

Gdy chodzi o wskazanie funkcji przeszkód małżeńskich, to trzeba mieć na względzie to, że instytucja małżeństwa ma wymiar publiczny, a tym samym znaczenie społeczne. W określeniu zakresu urzeczywistniania *ius connubii* nie da się zatem pominąć przestrzeni dobra wspólnego, wymiaru instytucjonalnego i religijnego małżeństwa, a także dobra współkontrahenta.

Wydaje się, że aktualny katalog przeszkód zrywających, zreformowany w procesie posoborowej odnowy prawa kanonicznego, jest w pełni uzasadniony. Nie sposób przy tym nie wspomnieć i o tym, że od wszystkich przeszkód pochodzenia kościelnego możliwa jest dyspensa.

PIŚMIENNICTWO

Źródła prawa

Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli II promulgatus (18.10.1990). Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich promulgowany przez papieża Jana Pawła II, Lublin: Gaudium 2002.

Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań: Pallottinum 1984.

Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, Typis Polyglottis Vaticanis MCMXVII.

Karta Praw Rodziny przedłożona przez Stolicę Apostolską wszystkim ludziom, instytucjom i władzom zainteresowanym misją rodziny w świecie współczesnym (22.10.1983), Warszawa: Komisja Duszpasterstwa Rodzin 1983.

SOBÓR WATYKAŃSKI II. *Konstytucje, dekryty, deklaracje*. Tekst polski, Poznań: Pallottinum 1967.

Literatura

ABATE Antonio: *Gli impedimenti matrimoniali nel nuovo Codice di Diritto Canonico*, „Apollinaris” 60 (1987), nr 3-4, s. 451-505.

ALWAN Hanna: *Gli impedimenti*, [w:] *Il matrimonio nel Codice dei canoni delle Chiese Orientali*, red. R. Funghini, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 1994, s. 127-185.

BAÑARES Juan Ignacio: *Comentario al can. 1058*, [w:] *Comentario Exegético al Código de Derecho Canónico*, t. III, red. J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, Pamplona: Univesidad de Navarra 1996, s. 1063-1071.

BERNÁRDEZ CANTÓN Alberto: *Curso de derecho matrimonial canónico*, Madrid: Ed. Tecnos 1966.

BIANCHI Paolo: *Can. 1058*, [w:] *Codice di Diritto Canonico*, red. Quaderni di Diritto Ecclesiale, Milano: Ancora 2001, s. 850-861.

BLAT Alberto: *Commentarium textus Codicis Iuris Canonici*, Lib. III: *De rebus*, Pars I: *De sacramentis*, Romae: Typographia Pontificia in Instituto Pii IX 1920.

CASTAÑO José F.: *Gli impedimenti matrimoniali in generale*, „Apollinaris” 61 (1988), nr 1-2, s. 69-97.

- CASTAÑO José F.: *Gli impedimenti matrimoniali*, [w:] *Matrimonio canonico fra tradizione e rinnovamento*, red. A. Longhitano, Bologna: Edizioni Dehoniane 1985, s. 101-131.
- D'AURIA Andrea: *Gli impedimenti mtrimoniali nel Codice di Diritto Canonico della Chiesa latina*, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 2007.
- DE SMET Alöis: *Tractatus Theologicus-Canonicus de Sposalibus et Matrimonio*, Bugis [b.w.] 1927.
- DZIERŻON Ginter: *Niezdolność do zawarcia małżeństwa jako kategoria kanoniczna*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego 2002.
- FLAMING Mario, BENDER Ludovico: *Praelectiones Iuris Matrimonii*, Bussum in Hollandia: Paulus Brand 1950.
- FRANCESCHI Hector: *Riconoscimento e tutela dello „ius connubii” nel sistema matrimoniale canonico*, Milano: Giuffrè Editore 2004.
- FUMAGALLI CARULLI Omberta: *La disciplina del matrimonio e il magistero conciliare*, [w:] *La normativa del nuovo Codice*, red. E. Cappellini, Brescia: Edizioni Dehoniane 1983, s. 207-230.
- GASPARRI Petrus: *Tractatus canonicus de matrimonio*, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 1932.
- GÓRALSKI Wojciech: *Ius connubii w Kodeksach Prawa Kanonicznego z 1917 oraz z 1983 roku*, [w:] *Studia nad małżeństwem i rodziną*, red. W. Góralski, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego 2007, s. 173-194
- GÓRALSKI Wojciech: *Kanoniczne przeszkody małżeńskie „in genere”*, „Prawo Kanoniczne” 55 (2012), nr 3, s. 3-17.
- GÓRALSKI Wojciech: *O miejsce „ius connubii” w systematyce prawa małżeńskiego*, [w:] *„Ius connubii” – ochrona i ograniczenia w prawie międzynarodowym, polskim i kanonicznym*, red. W. Góralski, Płock: Płocki Instytut Wydawniczy 2016, s. 89-97.
- GÓRALSKI Wojciech: *Przeszkody małżeńskie w ogólności*, [w:] *Przeszkody małżeńskie w prawie kanonicznym*, red. W. Góralski, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego 2016, s. 37-66.
- HERVADA Javvier: *Studi sull'essenza del matrimonio*, Milano: Giuffrè Editore 2000.
- LO CASTRO Gaetano: *Matrimonio, diritto e giustizia*, Milano: Giuffrè Editore 2003.
- MIGUÉLEZ Lorenzo: *Comentarios al Código de Derecho Canónico*, t. II, Madrid: Biblioteca de Autores Cristianos 1963.
- MONETA Paolo: *Il diritto al matrimonio (can. 1058)*, [w:] *Diritto matrimoniale canonico*, t. I, red. P.A. Bonnet, C. Gullo, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 2002, s. 191-205.
- MONTINI Giovanni: *Gli impedimenti dirimenti in genere*, [w:] *Diritto matrimoniale canonico*, t. I, red. P.A. Bonnet, C. Gullo, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 2002, s. 345-360.
- SERRANO RUIZ José Maria: *El carácter público del matrimonio en el M.P. „Causas matrimoniales”*, [w:] *Quaestiones de M.P. „Causas matrimoniales”*, Romae: Ancora 1976, s. 7-17.
- WERNZ Franciscus Xaverius, P. VIDAL Paulus: *Ius canonicum*, t. V: *De matrimonio*, Romae: Apud Aedes Universitatis Gregorianae 1946.
- VILADRICH Pedro Juan: *Teoria de los derechos fundamentales del fiel*, Pamplona: Universidad de Navarra 1969.
- ŻUROWSKI Marian A.: *Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła katolickiego. Stan prawny po promulgacji Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, Katowice: Księgarnia św. Jacka 1987.

NATURA I FUNKCJA PRZESZKÓD MAŁŻEŃSKICH
W SYSTEMIE KANONICZNEGO PRAWA MAŁŻEŃSKIEGO

Streszczenie

Proklamowane w kan. 219 KPK (oraz w kan. 778 KKKW) powszechne prawo człowieka do swobodnego wyboru stanu życia znalazło uściślenie w kan. 1058 KPK, który deklaruje prawo do zawarcia małżeństwa: „Wszystkie osoby, którym prawo nie zabrania, mogą zawrzeć małżeństwo”. Generalna norma kan. 1058 KPK zawiera więc klauzulę: „którym prawo nie zabrania”, co oznacza, że prawo do zawarcia małżeństwa może być jednak ograniczone. Jednym z obszarów, w którym istnieje to ograniczenie, są przeszkody małżeńskie zrywające (*impedimenta dirimentia*).

Stanowiąc w kan. 1073 KPK, że przeszkoda zrywająca czyni osobę niezdolną do zawarcia małżeństwa, ustawodawca określił charakter prawny obowiązujących przeszkód małżeńskich. *Impedimentum matrimoniale* jest więc prawem, które przede wszystkim zabrania zawierania małżeństwa, ale jest prawem, które wywołuje określone skutki prawne: czyni osobę niezdolną w rozumieniu kan. 10 KPK.

Przeszkody małżeńskie pełnią funkcję ochrony dobra całej wspólnoty i zapobiegania ewentualnej osobistej i bezpośredniej krzywdzie jednej ze stron, przynajmniej gdy chodzi o niektóre przeszkody.

Słowa kluczowe: małżeństwo; przeszkoda małżeńska; natura przeszkody; funkcja przeszkody